DE OPENINGSREDE VAN DR. W. P. BERGHUIS.

De hevigste momenten hebben voor het grootste deel van de nu levende Nederlanders gelegen in de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog en de bezetting. Door al hetgeen er sindsdien in de wereld gebeurd is en door ons overdruk bezig zijn met, en ruzie maken over de verdeling van de welvaartskoek gaat dat sterk vervagen. Toch is het de periode geweest, waarin wij sinds anderhalve eeuw het meest teruggeworpen zijn geweest op ons naakte bestaan zowel geestelijk als stoffelijk. Men kan moeilijk verlangen, dat wij opnieuw in zo'n situatie terecht zouden moeten komen, maar het zou voor een „weten waar het om gaat" wel goed voor ons zijn.

Statenverkiezingen.

De uitslag van de Statenverkiezingen heeft terecht heel wat commentaren en discussies uitgelokt, welke niet alleen wat de uitslag zelf aangaat nog niet geëindigd zijn, maar die ook een algemene discussie over de politieke situatie en de partijformatie in ons land hebben veroorzaakt.

Het is onbetwistbaar duidelijk, dat de Statenverkiezingen nog meer dan tevoren zijn beheerst geworden door het oordeel van de kiezers over de landspolitiek. Er is overigens nergens een aanwijzing te vinden, dat het speciaal is gericht geweest op het beleid van het sinds het voorjaar van 1965 bewindvoerende kabinet en dat de uitslag er bij een voortzetting van het kabinet- Marijnen wezenlijk anders zou hebben uitgezien. Immers, dan zou de grote verschuiving ten gunste van V.V.D. en C.H.U. moeten zijn uitgevallen. En dat is niet het geval geweest.

Overigens kan een goedkeuring door de kiezers van het beleid van nu er ook bepaald niet uit worden afgeleid.

Voor wat de uitslag voor onszelf betreft, zijn wij dankbaar, dat wij er als enige regeringspartij nogal goed zijn afgekomen. Ik zou daaruit geen voorbarige conclusies voor de toekomst willen trekken. Een verkiezingsuitslag als deze is niet zo gemakkelijk te analyseren.

Uit vele gesprekken en brieven van voor en na de verkiezingen zou ik in alle voorzichtigheid willen afleiden, dat ook wij aan de Boerenpartij hebben verloren en wellicht ook wel iets aan de

P.S.P., maar dat wij aan anderen — ik denk hierbij aan de jongeren en aan een deel van de zogenaamde intelligentia — de

aktivering van een christelijke politiek, zoals wij die voorstaan, weer duidelijker toespreekbaar hebben gemaakt en gestalte hebben gegeven.

Verheugende verschijnselen zijn, dat wij het er zowel in de oude plattelandsbolwerken als de provincies Friesland en Groningen, als ook in een in hevige beweging zijnde stad als Amsterdam goed hebben afgebracht.

Ik meen daaruit de voorzichtige conclusie te mogen trekken, dat hierin een bevestiging ligt dat wij voor wat de hoofdlijnen betreft met ons beleid op de goede koers zitten. Wij zullen daaraan moeten blijven vasthouden. De duidelijkheid van wat de A.R. Partij in deze tijd is en wil zijn, is, dacht ik, toegenomen. Overigens blijkt ook nu weer dat een grote rol speelt of men er electoraal-propagandistisch wat aan gedaan heeft. Het is onloochenbaar, dat wij de lessen van de verkiezingsuitslag op ons zullen moeten laten inwerken. Wij hebben onze wensen en verlangens met betrekking tot het geheel van ons Nederlandse partijen-bestel.

Maar ik meen, dat er geen aanleiding is om zich wat ons partijen-bestel betreft in een soort paniekstemming te laten brengen — zoals sommigen blijkbaar doen — of zich een dergelijke stemming te laten suggereren, zoals sommigen blijkbaar graag willen!

Ik wil echt de ogen niet sluiten voor de toegenomen aanhang van het pacifisme.

Ik wil ook de ogen niet sluiten voor het ideële doel en de ernstige bezorgdheid van dit streven. Maar het is een onbegaanbare en onverantwoorde weg.

De winst van de P.S.P. is qua omvang niet te vergelijken met de aanhang welke het streven naar eenzijdige ontwapening bijvoorbeeld in de dertiger jaren had.

Maar toen de directe verantwoordelijkheid voor de bescherming van recht en vrijheid en verzet tegen onrecht en geweld aan de orde kwam zakte deze vorm van vredelievendheid als irreëel en in wezen onverantwoordelijk in een. Dat zal zo blijven zolang er onrecht in de wereld is.

Het is m.i. onjuist om de winst van de Boerenpartij zondermeer als een aanwijzing voor de opleving van het fascisme in historische zin te beschouwen.

Als zodanig is haar optreden een nationaal verschijnsel van onbehagen. Wij zullen er echter niet de ogen voor mogen sluiten, dat het mede een symptoom zou kunnen worden van het optreden van een veel breder, internationaal verschijnsel, dat in het Europa en in de wereld van vandaag zich opnieuw demonstreert in de vorm van egocentrische politiek, van egoïstisch nationalisme.

Een Boerenpartij zal wellicht in Nederlands verband eenzelfde lot beschoren zijn als de partij van Poujade in Frankrijk in de vijftiger jaren, n.1. een in het niet verdwijnen. Zij kan de ogen openen voor mankementen in de Nederlandse politiek. Maar zij kan ook de voorloopster zijn van een politiek zoals die zich thans in de invloedrijke figuur van een De Gaulle in Frankrijk demonstreert. En daar met name hebben onze zorgen te liggen voor onze eigen nationale politiek, zoals zij er in internationaal verband reeds levensgroot liggen. En wij zullen overigens terdege ook tot onszelf hebben in te keren om na te gaan, waarom vele goed willende en hard werkende mensen in arren moede hun toevlucht bij de Boerenpartij hebben gezocht.

Ik zei straks dat de Statenverkiezingen in opmerkelijke zin nationaal beïnvloed zijn geworden. Maar laten wij tevens beseffen: het zij geen nationale, geen Tweede Kamerverkiezingen geweest. De Regering zal de uitslag in haar beleid hebben te betrekken, maar zij is voor de Regering niet maatgevend, mede omdat in maart j.1. bepaalde op zichzelf niet onbelangrijke bijverschijnselen ongetwijfeld een rol hebben gespeeld.

De Regering heeft haar eigen verantwoordelijkheid. Eerst de Tweede-Kamerverkiezingen van 1967 kunnen daarover een direct- democratisch oordeel uitspreken.

Regeringsbeleid.

De Regering heeft een bepaald beleid gekozen. Zij mag daarin uiteraard, wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding geven, wijzigingen aanbrengen. Maar zij zal overigens voor een beleid hebben te staan en regeerkracht hebben te tonen. Dat geldt natuurlijk niet alleen nu, maar wel: ook nu.

Zij heeft een ambitieus programma van werken op stapel gezet ten aanzien van volkshuisvesting, wegenbouw, onderwijs en ontwikkelingshulp. Het is bekend, dat wij dat niet alleen goede maar ook noodzakelijke dingen vinden. Overigens was het ambitieuze van het optreden van dit kabinet zo spectaculair, dat het eigenlijk alleen maar meer kon tegenvallen.

Men kan echter nu eenmaal ook voor een goed doel niet verder springen dan de polsstok lang is. En het is zo langzamerhand voor ieder wel duidelijk, dat de Regering op dit punt momenteel in perikelen verkeert. In verband met het grote algemene belang van het door de Regering beoogde doel zal in die omstandigheden allereerst moeten worden nagegaan of de polsstok zodanig kan worden verlengd, dat het doel toch in één keer kan worden bereikt. Daarvoor zullen offers nodig zijn. Dat zat er van het begin af in. En het is nog steeds niet duidelijk of wij die willen brengen. Ik wil beslist de huidige belastingdruk niet bagatelliseren, maar het gaat om een afwegen tegenover de taken.

Overigens schijnt wel te mogen worden aangenomen dat een eventuele verdere verzwaring op dit ogenblik zo mogelijk niet in de directe sfeer moet worden gezocht. Een alsnog niet door laten gaan van de tweede tranche van de belastingverlaging schijnt mede naar aanleiding van hetgeen daarover van allerlei zijden in de laatste maanden gezegd is uit een oogpunt van rechtszekerheid nauwelijks meer te kunnen worden overwogen.

Zit het op de vereiste lengte brengen van de polsstok om in één keer het doet te bereiken er niet in, dan is het beter dat de Regering met de korte polsstok langs een zekere omweg over twee smallere sloten het doel tracht te bereiken, dan dat zij toch een poging waagt om in een soort drieste prestige-stemming in één keer over de bredere sloot te komen met het direct aanwezige gevaar, dat zij erin valt. Daarmee zou noch zijzelf, noch het door haar beoogde doel, noch het aanzien van de politiek, noch de gezondheid van onze staats- en volkshuishouding zijn gediend. Ook de grootste idealist zou haar een misschien teleurstellende beslissing daaromtrent niet kwalijk kunnen nemen.

Het algemeen belang eist op dit ogenblik een nuchtere afweging naar mogelijkheden. Een koel hoofd is nu nodig voor een bewind, dat in alle ernst een warm hart heeft willen tonen. En die nuchtere afweging van mogelijkheden mag thans bij geen der regerings-partners worden doorkruist door direct-partij-politieke motieven of angsten. Daarvoor gaat het om veel te grote algemeen politieke en algemeen nationale belangen.

Overwegingen van algemeen staatsbeleid zullen thans volstrekte voorrang moeten hebben.

Een eventuele tweede kabinetscrisis binnen één parlementaire periode is in strijd met het algemeen staatsbelang en nationaal politiek vrijwel niet te verteren.

De Regering zal nu moeten staan voor haar beleid en in gemeenschappelijk beraad de middelen moeten zoeken om het voorzover het kan, waar te maken en zo nodig de gepaste maatregelen tot temporisering moeten nemen.

Het algemene belang, ten dienste waarvan de Regering zich op een gedurfde wijze heeft willen inzetten, verdraagt eenvoudig niet dat directe partij-politiek-electorale overwegingen tot onberaden of niet direct van algemeen belang zijnde stappen leiden, die op lang zicht een democratische politiek meer schaden dan zij door veronderstelde directe electorale winstpunten aan voordeel zouden kunnen opleveren. De kiezers hebben dat trouwens ook heel goed door, zonder dat ik zou willen beweren, dat voor de overheid het oordeel der kiezers steeds de doorslaggevende maatstaf moet zijn. De eigen verantwoordelijkheid blijft altijd gelden.

Vietnam.

Het was aanvankelijk niet mijn voornemen om bij deze gelegenheid iets te zeggen over de oorlog in Vietnam. Niet omdat deze zaak er niet belangrijk genoeg voor is, maar om de heel eenvoudige reden dat over tien dagen de begroting voor Buitenlandse Zaken in de Eerste Kamer aan de orde komt en ik daarbij het woord moet voeren, waarbij de discussie naar zich laat aanzien ook wel over dit punt zal gaan. En dan ga je een zekere verdeling van onderwerpen toepassen. De gebeurtenissen in ons eigen land in de afgelopen weken rond de zaak van Vietnam alsmede een vrij sterke aandrang uit de eigen kring om er iets over te zeggen, geven mij aanleiding er enkele opmerkingen over te maken. Ik wil het niet hebben over de merkwaardige stap welke het bestuur van de Partij van de Arbeid heeft gedaan door een open brief aan de Amerikaanse Ambassadeur in Den Haag te overhandigen aangaande de strijd in Vietnam. Terecht is daarover nogal enige verwondering geweest, zowel vanwege deze daad zelf als vanwege het tijdstip waarop. Het is vanzelfsprekend, dat de nare oorlog in Vietnam ons ook hier in Nederland ernstig bezig houdt en wat de mogelijke consequenties aangaat verontrust.

Wij bekijken dat tot op dit ogenblik nog op een afstand en zijn in letterlijke zin buiten schot, maar onze voornaamste bondgenoot, de Verenigde Staten van Amerika, zit er midden in samen met het volk van Vietnam. Dat gebeuren ginds moet ons ernstig bezig houden, want het gaat ook ons aan. De Verenigde Staten zijn

niet voor hun genoegen en niet uit puur-nationale overwegingen in een uiterst gecompliceerde strijd ginds betrokken, een strijd die naar veler oordeel het karakter van een impasse is gaan krijgen. Een conflict waarin een stuk wereldpolitiek, waar wij in directe zin onder leiding van de Verenigde Staten mee te maken hebben, en een nationaal-politiek conflict binnen Vietnam als het ware onontwarbaar verstrengeld liggen. De Verenigde Staten hebben herhaalde malen de weg van onderhandelingen gezocht om uit deze impasse te komen. Het is ze niet gelukt en intussen gaat het verbloeden van Vietnamezen en Amerikanen voort. Het is uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk, te beoordelen of eventuele kansen tot aanvaardbare onderhandelingen niet zijn benut. Wij hebben er geen aanwijzigingen voor.

Het is, gelukkig, zo geworden in de wereld, dat ons dit alles niet koud laat, ook al zijn wij er niet rechtstreeks bij betrokken. Wij mogen, gelukkig, ook over deze dingen meepraten, er ook kritisch over meepraten en eventuele suggesties voor een oplossing van het conflict doen.

In een veel inzicht biedende nota van de commissie van buitenlandse aangelegenheden van het College van Advies van onze partij is dat door publicatie in A.R. Staatkunde ook getracht. Het is goed dat dit gebeurt. Het leert ons meedenken over een zaak waarin onze voornaamste bondgenoot betrokken is mede ten dienste van onze vrijheid. Mogelijk komen uit dat meedenken suggesties naar voren waarmede ook de V.S. hun winst zouden kunnen doen. Overigens staat wel vast dat de Regering en de bevolking der V.S. in voortdurende en intense bezinning bezig zijn na te gaan waar wegen te vinden zijn om deze oorlog tot een einde te brengen zonder dat de belangen van de vrijheid in de wereld als geheel en die van de bevolking van Vietnam worden geschaad.

Hoezeer wij ook met medegevoel en bezorgdheid mogen meedenken en meepraten, wij zijn als partij niet bevoegd en eenvoudig niet in staat — wegens het niet de beschikking hebben over alle vereiste gegevens — ons uit te spreken over concrete stappen, welke zouden moeten worden gedaan en waarvan moet worden aangenomen, dat zij niet door de Verenigde Staten zelf reeds zijn of worden overwogen.

Hoezeer wij ons in Nederland ook terecht in mondiale zin met de politiek bezig houden, wij zullen daarin ook onze maat moeten zullen ons verzetten tegen iedere — niets kostende en vrijblijvende — handeling of uitspraak, waaruit een

wantrouwen
jegens het beleid van de V.S. in deze zaak zou kunnen voortvloeien, indien er voor een dergelijk wantrouwen geen duidelijke grond aanwezig is. En die is er niet.

De V.S. hebben in deze twintigste eeuw tot drie keer toe de vrijheid, ook de onze, moeten redden, tweemaal in een hete en eenmaal in een koude oorlog. En nu er een dramatische oorlog aan de andere kant van de wereld aan de gang is, waarin de Amerikanen zich voor dezelfde zaak als waarom het in het verleden ging, met eigen bloed inzetten, moet er heel wat gebeuren voordat wij ons met hen niet meer solidair zouden gevoelen.

Natuurlijk hopen wij dat de bombardementen kunnen ophouden. Maar zou daar ook de Amerikaanse regering niet alles aan gelegen zijn indien het in verband met de oorlogvoering zou kunnen? Hoe willen wij nu van hieruit beoordelen of dat kan of niet kan?

Kritisch meedenken.

Een kritisch meedenken over de problemen ginds behoort tot onze taak — ofschoon wij het in grote bescheidenheid moeten doen, mede omdat het ons niets kost. Maar het is alleen zinvol wanneer het geschiedt in een sfeer van vertrouwen jegens en onder erkenning van de zware verantwoordelijkheid van het land dat historisch-feitelijk met de leiding van de vrije wereld en voor het behoud van de vrijheid in de wereld is belast.

Uiteraard worden ook daar fouten gemaakt en mogen wij die, als wij er voldoende verstand van hebben, kritiseren. Maar wie uit welke overwegingen ook argwaan werkt jegens het wezen van de Amerikaanse inzet in de strijd ginds werkt in het voordeel zowel van het Gaullisme als van het communisme. Er zijn ondanks de ontdooiing in de wereldpolitiek, waarvoor wij dankbaar zijn, en ondanks het feit dat bepaalde dingen binnen het Communisme aan het veranderen zijn — en ook bij ons, waardoor nauwere contacten wellicht mogelijk zijn — nog steeds fundamentele tegenstellingen in het politieke wereldbeeld, — en dat geldt in wat andere zin ook voor het Gaullisme — die de grootst mogelijke waakzaamheid en als het nodig is strijd noodzakelijk maken.

Dit alles doet er niets aan af dat ons grote verlangen erop gericht is, dat Oost en West, Noord en Zuid in de wereld

elkander zullen vinden in een samenleving van de mensheid, waarin gerechtigheid en vrijheid heerst, en aan het besef, dat ook ons eigen denken en onze eigen historische verworvenheden in de smelt-
kroes moeten worden geworpen vanuit de centrale uitgangspunten van het Christelijk geloof.

Niet hals over kop maar wel in alle ernst. Het gaat om een proces van decennia maar het kan wel tot wezenlijke beslissingen en keuzen voor dit ogenblik noodzaken.

Teleurgesteld idealisme.

Wij zijn de periode na het eindigen van de tweede wereldoorlog in politieke zin met bepaalde idealen begonnen, nationaal maar vooral ook internationaal.

En het is niet te ontkennen, dat wij op dit ogenblik ondanks de sterk toegenomen welvaart en ondanks het enorm toegenomen technisch prestatievermogen van de mens in een periode van teleurgesteld idealisme verkeren. Er is een zekere malaise in de politiek van vandaag zowel nationaal als internationaal. Wat de na-oorlogse idealen aangaat; wij wilden een internationale opbouw waarbinnen vrijheid en gerechtigheid, veiligheid en vrede zouden worden gewaarborgd. De wereld-volkeren-organisatie zou na de mislukte Volkenbond daarvoor opnieuw de start moeten zijn. De UNO leidt echter thans een zeer moeizaam bestaan, waarin niet alleen een man als U Thant is te beklagen, maar waarover wij ons allen zorgen hebben te maken.

Wij wilden, toen na 1945 een directe dreiging van communistische zijde zich vertoonde, althans een beveiliging van de „vrije wereld", en meenden in de NAVO een begin van een politieke organisatie te zien, welke de vrije wereld onlosmakelijk samenbond, mede als verdere stap naar een rechtvaardige wereldsamenleving.

Wij zien nu dit Atlantisch verbond in politieke zin afbrokkelen en eng-nationalistische en levensgevaarlijke opvattingen opnieuw zich van het terrein meester maken. Wij wilden een supranationaal verenigd Europa in breed verband en verzekerd van een democratische vormgeving om in een nieuwe en grotere organisatie de Europese volken hun bijdrage mede op rond van hun politieke ervaring te doen geven in een nieuwe politieke wereldopbouw.

Wij zien dit Europa — ondanks ook het slagen van de land- bouwonderhandelingen van deze week — onder instigatie van

het huidige Frankrijk, appellerende op de nationalistische en egoïstische instincten van elk ander land, op een gevaarlijke terugweg.

Wij wilden, voor wat ons eigen land betreft, een nieuwe politieke opstelling, aangepast op de huidige maten en verhoudingen, en voor wat de Christelijke politieke organisatie aangaat, gericht op een toesprekende samenbundeling van de Reformatorische politiek, in nauwe samenwerking met de Rooms-Katholieke.

En wat wij zien is, dat voor het eerst sinds jaren van C.H. zijde uit de mond van heer Beernink een antwoord is gekomen op de vraag of men die ene Reformatorische partij al of niet wil. Dat antwoord was voor dit ogenblik negatief. De toenadering tussen Reformatorische en Rooms-Katholieke politieke organisatie is gelukkig toegenomen. Dit ligt als zodanig goed. Christelijke politiek.

Maar nu beluisteren wij geluiden, die de politieke opstelling van de basis van het Christelijk geloof willen losmaken als zou dat in wezen kunnen. De beleving van dat Christelijk geloof is niet alleen een zaak voor de hemel maar hier en nu in de eerste plaats een zaak voor de aarde.

Men mag in deze tijd — overigens in aansluiting op het pleidooi voor de doorbraakgedachte in de veertiger jaren — ook van binnenuit de georganiseerde Christelijke kring de wezensgrond van een officieel georganiseerde Christelijke politiek aanvechten — ik denk aan beschouwingen als die van bijvoorbeeld dr. Couwenberg — wij blijven door alle ontwikkelingen heen van oordeel, dat er niet alleen feitelijke aanleiding maar ook wezenlijke grond aanwezig is om met kracht een partij of partijen-formatie te handhaven waarvan het Christelijk geloof de uitgesproken basis en inspiratie-bron is. Alle nooit bewezen beweringen ten spijt dat een op het Christelijk geloof gebaseerde partijorganisatie een goede werking van een democratisch-parlementaire politiek niet ten goede komt. Hoe kan er een fundamenteler grondslag en uitgangspunt voor een indringende politiek gevonden worden dan in datgene wat het leven als geheel in al zijn vezelen heeft te doortrekken? En dat is de primaire en onvoorwaardelijke eis van het geloof in Christus en Zijn liefde-wet en -gebod. Het mankgaan van de menselijke beleving daarvan doet aan de eis van dit gebod niets af. Zij ligt iedere dag ondanks falen en teleurgesteld idealisme opnieuw voor ons.

Het is, juist in verband met de ontwikkeling der dingen die wij rondom ons heen zien, dat wij meer dan ooit tevoren met kracht blijven menen, dat het Christelijk geloof de stuwende en inspirerende bron en kracht van de steeds in betekenis toenemende politieke aktiviteiten van de mensheid moet zijn. Tegenover alle anti- of a-Christelijke tendenzen en tegenover alle vaak oprecht Christelijk bedoelde doorbraak-ideologieën zullen wij dat op een tijdstip, waarop wordt gezegd, dat wij in een na-Christelijke periode van de wereldgeschiedenis zijn aangeland, met ons gehele hart, met ons gehele verstand en met al onze krachten moeten volhouden samen met allen, die de God en de Christus van de Bijbel als centraal gegeven belijden. Het gaat om het heil van de mensheid als geheel.

Alles pleit in deze tijd juist legen een deconfessionalisering van de politiek — d.w.z. tegen een losmaken van de politiek van de wortel van het Christelijk geloof —, zoals sommige willen.

De noodzaak van het zoeken en uitgaan van deze wortel treedt steeds duidelijker aan het licht over de gehele wereld. Daarin ligt het hart van de wereldgeschiedenis en ook van de wereldpolitiek. Een heleboel menselijk bedachte vormgevingen, formuleringen en filosofieën mogen van veel waarde zijn ontdaan, maar de kern, het centrale belijden plaatst ons steeds meer voor een centrale keuze en een centrale norm.

Nu er sprake is van een teleurgesteld idealisme op allerlei punten en de neiging tot pessimisme aanwezig is, is er juist thans aanleiding om vanuit de krachtbron van het Christelijk geloof de doelstellingen van die idealen, zoals een op rechtvaardigheid en vrijheid berustende wereldorganisatie, van een opheffing van een schrille tegenstelling tussen rijk en arm in de wereld en het voorkomen van een wereldklassestrijd, van een handhaving en intensivering van de Atlantische verbondenheid en van een echte politieke integratie van Europa, met een nieuw élan vast- en vol te houden.

Wij zullen met de realiteiten moeten rekening houden maar niet ons daardoor van onze doelstellingen laten afleiden. Er is nu tegenwind. Maar die belet niet om scherp vooruit te zeilen. Wij komen dan minder snel vooruit dan wij met de wind achter gehoopt hadden. Maar wij komen vooruit, wanneer wij ons echt willen inspannen.

De omstandigheden zullen ook wel eens weer tot een gunstiger wind leiden, indien maar wordt volgehouden. Ook al weten wij uit de Bijbel, dat wij het in onze menselijke aktiviteiten uiteindelijk niet zullen redden, wij weten uit diezelfde Bijbel, dat wij

moeten doen alsof. Dat blijft het probleem, maar ook de taak
en tevens het perspectief van het Christen-zijn in deze wereld, want het is de vervulling van Gods wet.

Partijenstelsel.

Ik heb reeds opgemerkt, dat mede naar aanleiding van de verkiezingsuitslag van maart j.l. ons Nederlandse partijenbestel zwaar in discussie is geraakt.

Dat er in de kring van de niet-confessionele partijen sterke beweging en verschuivingen zijn is een belangwekkend verschijnsel, dat ook ons sterk moet interesseren, maar het behoeft er op zichzelf niet op te wijzen dat ons partijenbestel als zodanig niet deugt, en zeker niet om te stellen, zoals soms gebeurt, dat dat komt omdat er in ons land confessionele partijen zijn. Dat de Boerenpartij zo'n grote winst heeft gemaakt geeft stellig zeer te denken. Maar dan meer om te onderzoeken, waarom de politiek van de andere partijen, die in wisselende combinaties regeringsverantwoordelijkheid hebben gedragen, het vertrouwen van een gedeelte der kiezers heeft verloren en waar deze politiek toch ergens fout zit, dan om zonder meer te concluderen dat ons partijenbestel niet deugt. Daarvoor heeft de Boerenpartij de gronden van haar blijvend bestaan ook bepaald nog niet bewezen.

Versterking samenhang christelijke partijen.

Wat ons vooral moet bezig houden en blijven bezig houden ook na de gebeurtenissen van het afgelopen jaar, is een versterking van de onderlinge samenhang tussen de Christelijke partijen in presentatie, in programs en in gemeenschappelijk parlementair of gouvermenteel optreden.

Dit behoeft niet noodzakelijkerwijze in te houden de formatie van één Christen-democratische partij.

Een op dit ogenblik ageren voor een zodanige formatie zou zelfs belemmerend en verwarrend kunnen werken ten aanzien van een nauw gezamenlijk Christen-democratisch optreden.

Zij is nu niet aan de orde en een actie daarvoor kan daarom ordeverstorend werken. Of zij voor een volgende generatie aan de orde zal zijn staat ter beoordeling van de generatie van dan. De éne Reformatorische partij die wij sinds jaren met kracht bepleit hebben en die tot een vereenvoudiging en verduidelijking

van ons partijenbestel zou leiden, zit er lot onze grote deceptie op dit ogenblik niet in nu mr. Beernink zonder door zijn partij ais zodanig te zijn weersproken heeft gezegd, dat de C.H.U. zichzelf moet blijven. Wij zullen dat feit hebben te accepteren en het als een gegeven voor dit ogenblik hebben te aanvaarden en in ons beleid hebben te verdisconteren. Maar het zet ons verlangen naar die ene Reformatorische partij niet opzij. Evenmin als ons uitdrukkelijk verlangen naar een nauwere samenwerking tussen de Christelijke partijen waaronder begrepen de C.H.U.

Het bewaren en versterken van de Christelijke verbondenheid is temidden van de verwarring, welke er partijpolitiek in ons land op dit moment is, een vast punt van beleid, dat wij niet zullen mogen loslaten. Wij zullen daarbij geduld moeten betrachten maar tevens hebben te weten dat wij daarmede een opstelling kiezen, die zowel nationaal als internationaal van grote betekenis kan zijn, omdat zij op een deugdelijk fundament berust, een fundament, dat voor de gehele wereld en voor de gehele mensheid in de onstuimige ontwikkelingen van onze tijd blijvend houvast geeft. De Bijbel zegt het en de feiten wijzen het meer dan ooit uit.